

Інститут спеціальної педагогіки НАПН України
лабораторія жестової мови

Кульбіда С.В., Чепчина І.І., Адамчук Н.Б.,
Земля А.В., Зборовська Н.А., Іванюшева Н.В., Лещенко О.М.

**КОНЦЕПЦІЯ
БІЛІНГВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ
ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ**

Київ — 2011

Концепція білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху / [С. В. Кульбіда, І. І. Чепчина, Н. Б. Адамюк, А. В. Замша, Н. А. Зборовська, Н. В. Іванюшева, О. М. Лещенко]. – К. : УТОГ, 2011. – 53 с.

В концепції викладено основні положення білінгвального навчання відповідно до теорії та практики педагогічних, лінгвістичних та психологічних досліджень. Обґрунтовано актуальність впровадження двомовного навчання нечуючих в Україні як методу підвищення якості навчання й конкурентоздатності глухих й слабочуючих осіб на тлі сучасних соціально-економічних взаємин. Визначено мету та завдання білінгвального (українського жесто-словесного та словесно-жестового) навчання нечуючих в Україні, а також виокремлено передумови впровадження білінгвального навчання в сучасну систему спеціального навчання осіб з порушеннями слуху. Запропоновано механізм реалізації мовного компоненту у зміст спеціальної освіти нечуючих з урахуванням жестової мови як рідної, другої та іноземної.

Видання адресоване науковим, науково-педагогічним працівникам, громадським організаціям.

ЗМІСТ

ВСТУП	2
Перелік понять використаних в Концепції.....	4
 РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ ДВОМОВНОГО НАВЧАННЯ НЕЧУЮЧИХ В УКРАЇНІ	
1.1. Історичні аспекти становлення двомовного навчання нечуючих.....	10
1.2. Сучасне розуміння двомовного методу навчання нечуючих: світовий досвід.....	18
1.3. Білінгвальний метод навчання нечуючих. Визначення понять.....	22
1.4. Специфіка й особливості двомовних програм	31
1.5. Білінгвальне навчання нечуючих	36
 РОЗДІЛ ІІ. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ БІЛІНГВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В УКРАЇНІ	
2.1. Мета, завдання та принципи білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху в Україні.....	43
2.2. Зміст двомовної освіти нечуючих	45
2.3. Передумови впровадження білінгвального методу в систему спеціальної освіти нечуючих	47
 СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	49

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адамюк Н. Б. Білінгвальне навчання нечуючих в контексті українських освітніх реалій / Н. Б. Адамюк, Л. М. Лещенко // Жестова мова й сучасність. – 2011. – Вип. 6. – С. 131 – 138. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/1959/>
2. Адамюк Н. Б. Стан розуміння УЖМ педагогами спеціальних шкіл-інтернатів для дітей з порушеннями слуху (аналіз курсів УЖМ) / Н. Б. Адамюк // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти колекційної роботи у спеціальній школі. – 2009. – Вип. 11. – С. 3–8.
3. Адамюк Н.Б. Використання білінгвального методу під час вивчення поеми «Сон» Т.Г.Шевченка нечуючими дев'ятикласниками / Н. Б. Адамюк // Жестова мова й сучасність. – 2008. – Вип. 3. – С. 56-68. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/1885/>
4. Адамюк Н. Б. Програми «Українська жестова мова» та рекомендації до розподілу програмового матеріалу для підготовчого, 1 – 12 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей глухих та зі зниженим слухом / Н. Б. Адамюк. – К. : Поліграфкнига, 2010. – 160 с.
5. Адамюк Н. Б. Синтаксичні особливості УЖМ: на прикладі простого речення / Н. Б. Адамюк, І. І. Чепчина // Жестова мова й сучасність. – 2009. – № 4. – С. 170–191. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/1956/>
1. Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования: Учебное пособие. – К.: МАУП, 2002. – 216 с.
2. Белянин В.П. Основы психолингвистической диагностики. – М.: Тривола. – 2000. – 248 с.
3. Бюлер Карл. Теория языка. – off-line version – 316 с.
4. Горелов И.Н., Седов К.Ф. Основы психолингвистики: Уч. пособ. – М., 1997. – 224 с.
5. Дитина зі світу тиші : на допомогу батькам нечуючої дитини науково-методичний посібник / уклад.: Зборовська Н. А. та ін.; за ред. Кульбіди С. В.- Київ: Пед. думка, 2008. – 183 с.
6. Дробот О. А. До питання використання жестової мови у навчанні та вихованні дошкільників з порушеннями слуху / О. А. Дробот // Сучасні тенденції реалізації змісту освіти осіб з порушеннями слуху : зб. текстів виступів на наук-практ. конференції. – К. : Актуальна освіта, 2008. – С. 153–165.
7. Дробот О. А. Значення раннього використання жестової мови під час навчання та виховання нечуючих дошкільників / О. А. Дробот // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. – 2007. – Вип. 9. – С. 169–172.
8. Дробот О. А. Роль і місце жестової мови глухих (історичний огляд) / О. А. Дробот // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. – 2006. – Вип. 8, Ч. 2. – С. 136–140.
9. Дробот О. А. Сучасні підходи до навчання глухих дошкільників в умовах білінгвізму / О. А. Дробот // Жестова мова й сучасність. – 2006. – Вип. 1. – С. 94–104.
6. Дробот О.А. Батькам нечуючого дошкільника: Методичні фото рекомендації. – Чернігів: РВК «Деснянська правда», 2006. – 32 с.
10. Дробот О. А. Комунікативна діяльність: прояв та розвиток у нечуючих дітей дошкільного віку / О. А. Дробот // Жестова мова й сучасність. – 2009. – № 4. – С. 118–135. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/1962/>
11. Дробот О. А. Розвиток спілкування глухих дітей в умовах сім'ї / О. А. Дробот, О. І. Щуцька, Д. Р. Капелюх // Жестова мова й сучасність. – 2011. – Вип. 6. – С. 81–97. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/1970/>
7. Зайцева Г.Л. Жестовая речь – старые проблемы и новые факты / Жест и слово. Научные и методические статьи. – М.: ВТИИ, 2006. – С. 116 – 123.

8. Зайцева Г.Л. Инфлексия как средство смыслообразования в разговорном жестовом языке глухих / Жест и слово. Научные и методические статьи. – М.: ВТИИ, 2006. – С. 275 – 286.
9. Зайцева Г.Л. Методы изучения системы жестового общения глухих / Жест и слово. Научные и методические статьи. – М.: ВТИИ, 2006. – С. 251 – 267.
10. Зайцева Г.Л. Фрумкина Р.М. Психолингвистические аспекты изучения жестового языка / Жест и слово. Научные и методические статьи. – М.: ВТИИ, 2006. – С. 144 – 155.
12. Замша А. В. Білінгвальне навчання в контексті вивчення мовного питання осіб з порушеннями слуху в Україні / А. В. Замша // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. – 2009. – Вип 11. – С. 103–106.
13. Замша А. В. Психолінгвістичні аспекти білінгвального підходу до навчання / А. В. Замша, В. О. Оксюта // Вісник Київського міжнародного університету. Серія: Психологічні науки. – 2009. – Вип. 13. – С. 147–156.
14. Замша А. В. Соціально-психологічні аспекти становища нечуючих в сучасному українському суспільстві / А. В. Замша, В. О. Замша // Жестова мова й сучасність. – 2008. – № 3. – С. 11–17.
15. Замша А. В. Роль жестової мови у розвитку особистості нечуючої дитини / А. В. Замша // Жестова мова й сучасність. – 2010. – № 5. – С. 238–247. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/1973/>
11. Збірка програм з вивчення української жестової мови / С. В. Кульбіда, І. І. Чепчина, Н. Б. Адамюк, Н. В. Іванюшева. – К. : СПКТБ УТОГ, 2008. – 432 с.
16. Зборовська Н. А. Використання жестової мови на уроці літератури у загальноосвітній школі для дітей з порушеннями слуху / Н. А. Зборовська // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. – 2011. – Вип. 2. – С. 74–83.
17. Зборовська Н. А. Особливості розуміння казок жестовою мовою нечуючими дошкільниками / Н. А. Зборовська // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти колекційної роботи у спеціальній школі. – 2009. – Вип. 11. – С. 106–110.
18. Зборовська Н. А. Особливості жестового мовлення у нечуючої людини / Н. А. Зборовська // Жестова мова й сучасність. – 2008. – № 3. – С. 114–123.
19. Зборовська Н. А. Особливості застосування багатозначних слів та жестів у мовній культурі нечуючих / Н. А. Зборовська, Н. В. Іванюшева // Жестова мова й сучасність. – 2010. – № 5. – С. 176–196. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/1977/>
12. Каселли К. Коммуникация и язык: сравнительный анализ развития глухих и слышащих детей глухих / Современные аспекты жестового языка. Сборник статей // Сост. А.А. Комарова. – М.: ВТИИ, 2006. – С. 98 – 120.
13. Кашкин В.Б. Введение в теорию коммуникации: Учеб. пособие. – Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. – 175 с.
14. КЖР в коммуникативной деятельности глухих / Жест и слово. Научные и методические статьи. – М.: ВТИИ, 2006. – С. 291 – 316.
15. Концепція жестової мови в Україні (проект) // Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. - № 3 (53) 2009. – С. 3 – 8.
20. Кульбіда С. В. Білінгвальне навчання нечуючих (стан, перспективи розвитку) / С. В. Кульбіда // Дефектологія. – 2006. – № 3. – С. 2–4.
21. Кульбіда С. В. Вивчення європейського досвіду використання жестової мови у навчанні нечуючих / С. В. Кульбіда // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та психологія. – 2007. – №7. – С. 45–50.
22. Кульбіда С. В. Використання жестової мови в системі “тотальної комунікації”, білінгвального навчання / С. В. Кульбіда / Жестова мова й сучасність. 2007. – Вип. 2. – С. 49–69.
23. Кульбіда С. В. До питання про білінгвальне навчання нечуючих: теорія і практика / С. В. Кульбіда // Жестова мова й сучасність. – 2006. – Вип. 1. – С. 16–22.

24. Кульбіда С. В. До питання про стан використання і вивчення жестової мови в Україні (історичний аспект) / С. В. Кульбіда // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та психологія. – 2007. – № 8. – С. 14.
25. Кульбіда С. В. Жестова мова у навчально-виховному процесі осіб з порушеннями слуху / С. В. Кульбіда // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – 2007. – № 2 (4). – С. 108–113.
26. Кульбіда С. В. Концептуальні засади навчання нечуючих і використання жестової мови (на матеріалі зарубіжної теорії і практики) / С. В. Кульбіда // Жестова мова й сучасність. – 2008. – Вип. 3. – С. 26–53. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/1978/>
27. Кульбіда С. В. Сучасні системи навчання нечуючих дітей і використання жестової мови (на матеріалі зарубіжної теорії) / С. В. Кульбіда // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – 2008. – № 5 (7). – С. 289–295.
28. Кульбіда С. В. Науково-методичні засади впровадження української жестової мови у навчальний процес нечуючих / С. В. Кульбіда // Жестова мова й сучасність. – 2009. – Вип. 5. – С. 45–53.
16. Кульбіда С.В. Теоретико-методичні засади використання жестової мови у навчанні нечуючих: монографія / С.В. Кульбіда. – К.: ТОВ «Поліпром», 2010. – 503 с.
17. Кульбіда С.В. Українська дактилологія: науково-методичний посібник / С.В. Кульбіда – Київ: Педагогічна думка, 2007. – 256 с.
18. Кульбіда С.В., Чепчина І.І., Адамюк Н.Б., Іванюшева Н.В. Збірка програм з вивчення української жестової мови. – Київ: Поліграфічний центр УТОГ, 2008. – 328 с.
29. Кульбіда С. В. Українська жестова мова як природна знакова система / С. В. Кульбіда // Жестова мова й сучасність. – 2009. – № 4. – С. 218–2239. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/1979/>
19. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики: Учебник. – М., 1997. – 287 с.
20. Лурия А.Р. Язык и сознание / Под редакцией Е.Д. Хомской. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1979. – 320 с.
21. Орієнтовний перелік жестових одиниць для загального користування // Укр. т-во глухих, Лаб. жестової мови Ін-ту спец. педагогіки. – Київ, 2008. – 15 с.
22. Положение жестовых языков в Европе / Современные аспекты жестового языка. Сборник статей // Сост. А.А. Комарова. – М.: ВТИИ, 2006. – С. 10 – 35.
23. Словесно-жестовое двуязычие глухих / Жест и слово. Научные и методические статьи. – М.: ВТИИ, 2006. – С. 356 – 368.
24. Соотношение словесного и жестового языков у глухих / Жест и слово. Научные и методические статьи. – М.: ВТИИ, 2006. – С. 531 – 538.
25. Стоуки У. Структура жестового языка / Современные аспекты жестового языка. Сборник статей // Сост. А.А. Комарова. – М.: ВТИИ, 2006. – С. 55 – 85.
30. Український жестівник для батьків / С. В. Кульбіда, І. І. Чепчина, Н. Б. Адамюк, Н. В. Іванюшева. – К. : СПКТБ УТОГ, 2011. – 380 с.
26. Український жестівник для батьків // С.В. Кульбіда, І.І. Чепчина, Н.Б. Адамюк, Н.В. Іванюшева; НАПН України, Ін-т спец. педагогіки, Лаб. жестової мови, Укр. т-во глухих. – К.: СПКТБ УТОГ, 2011. – 380 с.
27. Фрадкина Р.Н. Говорящие руки: Тематический словарь жестового языка глухих России. – М.: изд-во «Соапичасность» ВОИ, 2001. – 597 с.
31. Чепчина І. І. Інноваційна модель підготовки і перепідготовки перекладачів та педагогів в Україні з основ вивчення жестової мови / І. І. Чепчина, Н. Б. Адамюк // Жестова мова й сучасність. – 2008. – Вип. 3. – С. 147-158. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/1984/>
32. Чепчина І. І. Запровадження та розвиток двомовного навчання як неминучий шлях розвитку нечуючої особистості (історичний аспект) / І. І. Чепчина, Н. В. Іванюшева,

А. В. Замша // Жестова мова й сучасність. – 2011. – Вип. 6. – С. 145–153. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/1974/>

33. Baker, C. & Jones, S.P. (Eds.). (1998). Encyclopedia of bilingualism and bilingual education. Philadelphia: Multilingual Matters.
34. Crawford J. Educating English Learners: Language Diversity in the Classroom (5th edition) / J.Crawford. – Los Angeles : Bilingual Educational Services (BES), 2004. – 231 p.
35. Dutcher N. The use of first and second languages in education: A review of educational experience / N.Dutcher, G.Tucker. – Washington, DC : World Bank, (East Asia and the Pacific Region, Country Department III), 1994. – 119 p.
36. Easterbrooks, S. R. (2002). Language learning in children who are deaf and hard of hearing : Multiple pathways. Boston : Allyn and Bacon.
37. Emmorey, K. & Lane, H. (Eds.). (2000). The signs of language revisited : An anthology to honor Ursula Bellugi and Edward Klima. Mahwah, N.J. : Lawrence Erlbaum Associates.
38. Erting, L. & Pfau, J. (1997). Becoming bilingual: Facilitating English literacy development using ASL in pre-school. Washington, D.C.: Gallaudet University Pre-College National Mission Programs.
39. Feinberg, R.C. (2002). Bilingual education : A reference handbook. Santa Barbara, Calif. : ABC-CLIO.
40. Gallimore, L.E. (2000). Teacher's stories: Teaching American Sign Language and English literacy. (Doctoral dissertation, University of Arizona, 2000).
41. Hakuta K. Mirror of language: The debate on bilingualism / K.Hakuta. – New York : Basic Books, 1999. – 298 p.
42. Klima, E. & Bellugi, U. (Eds.). (1979). The signs of language. Cambridge, Mass. : Harvard University Press.
43. Kloss H. The American Bilingual Tradition / H. Kloss. – McHenry, IL : Center for Applied Linguistics and Delta Systems, 2002. – 176 p.
44. Lane, H., Hoffmeister, R., & Bahan, B. (1996). A journey into the Deaf-world. San Diego, CA: DawnSignPress.
45. Lopez M. Effects of a Two-Way Bilingual Program on the Development of Minority Language Students / M.Lopez, A.Tashakkori. – New York : Basic Books, 2003. – 164 p.
46. Luetke-Stahlman, B. (1998). Language issues in deaf education. Hillsboro, OR : Butte Publications.
47. Marschark M., Spencer P.E. Deaf studies, language, and education / Oxford university press 2003. – 500 p.
48. Marschark, M. & Spencer, P.E. (Eds.). (2003). Oxford handbook of deaf studies, language and education. New York: Oxford University Press.
49. Marschark, M. (1997). Relations of language and thought: The view from sign language and deaf children. New York: Oxford University Press.
50. Mashie, S. (1995). Educating deaf children bilingually. Washington, D.C.: Gallaudet University, Pre-College Programs.
51. Mashie, S. (1997). A first language: Whose choice is it? Washington, D.C.: Gallaudet University Pre-College National Mission Programs.
52. Metzger, M. (Ed.). (2000). Bilingualism and identity in deaf communities. Washington, DC: Gallaudet University Press.
53. Mikow-Porto V. English Language Learners in the Southeast : Research, Policy,& Practice / V.-Mikow-Porto // BilingualResearch Journal. – 2009. – January 25, Florida International University. – P. 23–26.
54. National Clearinghouse for Bilingual Education : George Washington University. – Washington, DC. – # 9. – January 27, 2009. – 115 p.
55. Olsen L. (1997). Made in America: Immigrant students in our public schools / L.Olsen. – New York : The New Press, 2004. – 321 p.

56. Pickersgill, M. & Gregory, S. (1998). Sign bilingualism : A model. Wembley, [England] : Adept Press.
57. Schick B., Marschark M., Spencer P.E. Advances in the sign language development of deaf children / Oxford university press 2006. – 396 p.
58. Schley, S. D. (1994). Language proficiency and bilingual education of deaf children (Doctoral dissertation, Harvard Graduate School of Education, 1994).
59. Small, A., Cripps, J., Snodden, K. & McLaughlin, L. (2004). A parent guidebook : ASL and early literacy. Mississauga, Ont. : Ontario Cultural Society of the Deaf, 2004.
60. Thomas W. Two languages are better than one / W.Thomas, V. Collier // Educational - Leadership. – 2009. – January 28. – P. 23–26.
61. Van Cleve, J.(Ed.) (1987). Gallaudet encyclopedia of deaf people and deafness. New York: McGraw-Hill.